
Uitstapje naar het Forteiland bij IJmuiden

Op 20 juli 2000 zijn we met een groepje reptielen monitoorders op excursie geweest naar het Pantserfort IJmuiden. Het doel van de excursie betrof een kunstexpositie. Ons heimelijke doel was anders, namelijk uit te vinden of er zandhagedissen op het mini-eiland voorkomen. Het gezelschap staat op de foto, Achterste linie van links naar rechts: Ingo Janssen, Axel Groenveld, Pieter de Wijer; half zittend Annie Zuiderwijk;, rechtsvoor Frans Hagedoorn.

geschiedenis

Het Forteiland is een, in de monding van het Noordzeekanaal gelegen, verdedigingswerk dat in 1884 werd afgebouwd. Het fort was toen nog geen eiland maar lag op een landtong aan de noordkant van de monding. Toen in 1929 het Noorderbuitenkanaal werd aangelegd kwam het Fort IJmuiden op een eiland te liggen. Na de tweede wereldoorlog, waarin het fort onderdeel uitmaakte van de Duitse Atlantikwall, is het fort in verval geraakt. Momenteel wordt het nog gebruikt ten behoeve van veiligheids- en managementtrainingen van een maritiem opleidingsinstituut.

uit de kunst

Het Forteiland stond al een tijdje op ons verlanglijstje voor een bezoek. Vanaf de wal ziet het eiland eruit als een miniatuur duinlandschapje. En omdat het gelegen is tussen twee leefgebieden van zandhagedissen in, de duinen van Noord-Kennemerland en van Zuid-Kennemerland, waren we erg

benieuwd of er zich ook hagedissen op het eiland bevonden. Helaas is het eiland niet voor publiek toegankelijk en daar bleef het dus bij. Totdat in de zomer van 2000 een kunstenaarsgezelschap van Kunst en Cultuur Noord-Holland, ook hun oog op het fort hadden laten vallen voor een kunstexpositie. De expositie was voor het publiek met een boot bereikbaar. En dus togen wij op de boot, tussen de kunstliefhebbers, met hooggespannen verwachtingen. Naarmate de boot dichterbij het eiland kwam werden de verwachtingen al wat minder hooggespannen. Zo op het eerste gezicht was alles nogal vergrast terwijl struweel en open zand vrijwel ontbraken. Maar de zon scheen en er was een frisse bries vanuit zee: zo op het eerste gezicht ideale omstandigheden voor het zien van hagedissen. Na een uurtje zoeken begonnen we de moed op te geven: nog geen hagedis gezien en ook maar weinig geschikte plekjes. Terwijl een gedeelte van ons groepje uit armoede

toch maar eens de kunst ging aanschouwen (overigens beste de moeite waard) gingen enkelen nog stug door. En met succes!

een zwanger vrouwtje

Frans vond een vrouwtje zandhagedis al zonnend op een kaal zandplekje, tegen één van de bunkers aan. Het was een jong vrouwtje, wat nog eitjes in zich had. Het fanatisme en enthousiasme in onze groep was weer opgelaaid. En na het nemen van enkele foto's van het dier togen we op zoek naar nog meer dieren. Uiteindelijk vond Annie nog één vrouwtje vlak naast de vindplaats van het andere dier. Meer mocht het helaas niet worden. Het was inmiddels tijd om de boot terug te nemen.

isolatie

Als er twee vrouwtjes zitten, waarvan één nog zwanger ook, dan zijn er meer dieren. Erg veel zullen dat er overigens niet zijn, gezien onze zoekintensiteit en de beperkte aanwezigheid van geschikt leefgebied. Navraag bij enige medewerkers leerde dat ook zij wel eens hagedissen zagen. Dat houdt dus in dat deze dieren zich al 71 jaar op een eiland van zo'n 5,5 hectare staande hebben weten te houden. Dat zijn vele generaties zandhagedissen! Het is natuurlijk mogelijk dat er gedurende die periode vers bloed is aangevoerd met materiaal van de wal. Maar gezien de beperkte toegankelijkheid van het fort lijkt het onwaarschijnlijk dat deze dieren hier recent zijn losgelaten. Natuurlijke kolonisatie vanaf de wal lijkt uitgesloten, gezien de golven op het diepe en brakke Noordzeekanaalwater en de zeer beperkte zwemcapaciteiten van de zandhagedis. Dit alles betekent dat we hier met een sterk geïsoleerde populatie te maken hebben.

Ruigenhoek

Hoewel het Forteiland wel een hele bijzondere situatie is, zijn er natuurlijk

nog veel meer van dat soort minipopulaties zandhagedissen. Een ander voorbeeld is het duingebiedje Ruigenhoek. Dit kleine gebiedje bij Noordwijkerhout kwam onlangs in het nieuws vanwege de bouwplannen van een projectontwikkelaar.

Op verzoek van stichting Duinbehoud zijn we met een aantal mensen daar wezen kijken in hoeverre Ruigenhoek nog leefgebied is voor de zandhagedis. Tijdens twee excursies in het gebied, zo'n drie uur zoeken, werden in totaal vijf volwassen dieren, vier subadulten en twaalf pasgeboren zandhagedissen gezien. Genoeg redenen voor het ministerie van LNV om voorlopig geen bouwvergunning te verstrekken.

bollenvelden

Ook dit stukje duingebied ligt geïsoleerd. Het is aan twee kanten omgeven door bollenvelden. De oostkant grenst aan een intensief bereden provinciale weg. De vierde zijde is door een flinke strook bos en een brede drukke weg gescheiden van een groot duingebied waar meer hagedissen leven.

populatieonderzoek

Soms weten dit soort kleine geïsoleerde groepjes zandhagedissen lang stand te houden. Maar verwacht wordt dat uiteindelijk inteelt en rampspoed dergelijke kleine populaties zullen wegvagen. Dat maakt beide bovengenoemde minipopulaties natuurlijk wel bijzonder interessante studieobjecten voor populatieonderzoek. De afdeling Herpetologie van de Universiteit van Amsterdam is dan ook van plan om volgend jaar populatieparameters van deze twee populaties te gaan vergelijken met andere zeer geïsoleerde populaties en de nabij gelegen grotere populaties. Dit zal worden aangevuld met een genetisch onderzoek. Hopelijk leest u hier meer over in één van de volgende nieuwsbrieven.